

ראיון עם רמי לונג
9 באוגוסט 1995
פרויקט תיעוד תולדות חיל-הים
מראיינת: דניאלה רן

ראיון מס' 6 - קלטת 5

בראיון הקודם השלמנו למעשה מה קרה במלחמה בים התיכון, אבל מאז 1967 היו בחיל הים שתי זירות ימיות - זירת ים סוף וזירת ים תיכון.

בזירת ים סוף המצב היה שונה לחלוטין. מעבר בדרך הים לא היה, אלא רק להקיף את אפריקה, ומעבר בדרך היבשה אפשר היה להעביר רק כלי שייט קטנים. למעשה מצבת הכוחות בים סוף היתה מורכבת מדבורים, שהן ספינות משמר חופים עם תותחים 20 מ"מ, מאניית עזר, אניית משא אזרחית קטנה וכמה נחתות. סטילים, כפי שכבר אמרתי, עוד לא היו מוכנים לזירה. שני הסטילים שנבנו עבור הזירה עוד לא הספיקו להגיע. התכוונו לבנות אותם ולאמן אותם בארץ והם השתתפו במלחמה בים התיכון.

המשימות היו כאלה שיכולנו להבטיח תנועה ממפרץ סואץ למפרץ אילת ולא היו כלי שייט שיכלו להשפיע על תנועה בים סוף על מיצרי באב אל מאנדב.

ש. מי היה שר הביטחון? דיין?

ת. כן. מדובר במלחמת יום כיפור. אז שר הביטחון היה דיין.

הכוחות נערכו לשליטה מלאה על מפרץ סואץ, כאשר מבצעים סיורים עד קרוב לעיר סואץ, ועל מפרץ אילת שהיה כולו בדינו. לחיל הים היה בסיס עיקרי בשארם אל שייך ובסיסים משניים לאורך החוף המצרי עד הצפון.

האויב במפרץ סואץ עצמו לא החזיק כלי שייט, כי הבין שזה מסוכן מדי. הוא החזיק מספר כלי שייט קטנים בערדקה, שזה בסיס מיד אחרי המיצרים הדרומיים, מיצרי יובל וכלי שייט גדולים יותר הוריד עד פורט סודאן והיו להם שם צוללת, פריגטה ומשחתת. בים סוף עצמו, באזור ערדקה היה לו סטרים והוריד גם ספינות טילים מדגם קומר, הספינות הקטנות, שירדו מושטות על רפסודות על הנילוס והעבירו אותם במשאית לחוף ים סוף.

כאשר פרצה המלחמה היו כוחותינו מורכבים מדבורים ונחתות.

ש. אפוא זה ערדקה?

ת. ערדקה נמצאת בים סוף, מיד אחרי שארם אל שייך, לכיוון דרום-מערב. זה מקום נופש מאוד מפורסם היום.

בליל פריצת המלחמה היו זוג דבורים בסיור ביטחון שוטף במפרץ סואץ. כאשר התחילה המלחמה הפנינו אותם למעגן מרסה-טלמאת, אשר בו נערך כוח קומנדו מצרי לחצות את הים בסירות מנוע ולפשוט על כוחותינו. הדבורים נכנסו למפרץ מארסה-טלמאת, השמידו את הכוח הזה. אגב, אפילו בצורת לחימה קצת קוריוזית. הם רצו לפגוע ב-20 מ"מ ו-0.5 וזה לא כל כך משמיד סירות, אז מספרים שאחד הלוחמים ירה ברקטת סימון והדליק את סירת האויב.

ש. עם רקטה?

ת. כן. הוא לקח את זה מסרט של גיימס בונד. ייתכן שזה נכון. לא בשביל זה סיפרתי את הסיפור, אלא שכאשר הסגן, מפקד הסיירת חזר לשארם אל שייך, שאל אותו מפקדו זאב אלמוג, איך היה לעבור מביטחון שוטף למלחמה בקלות כזו?

ש. זאב אלמוג שהיה מפקד השייטת?

ת. הוא היה מפקד השייטת והיה מפקד חיל הים. אז הוא היה מפקד הזירה. מפקד זירת ים סוף היה זאב אלמוג שהיה קודם מפקד שייטת הקומנדו הימי ובעתיד יהיה מפקד חיל הים. אז זאב שאל אותו איך היה המעבר מביטחון שוטף למלחמה, ואז הוא אמר לו: מה פתאום? אתה כבר ביום שני אמרת לנו שיש מלחמה. זה מחזיר אותנו לסיפור של יום ראשון, ה-30 בספטמבר. אני חייב לחזור עוד כמה שורות אחורה, לנקודה מאוד אופיינית לזירת ים סוף ולזאב אלמוג. בצפון המפרץ, ליד העיר סואץ, היתה ספינת משמר מצרית מדגם "קסטרו", שהיא ספינה הרבה יותר גדולה מהדבור, עם 20 מ"מ, שלא ברור מי עדיף. לפני שזאב ירד, עוד בתקופה יותר מוקדמת, אולי זאב כבר כן היה שם, היה מגע מאוד בלתי החלטי בין הדבורים ואותה ספינה. הדבורים ירו ממרחק רב, לא פגעו בה, ירו וירו עד שהתערבה סוללת חופים מצרית וכוחותינו חזרו הביתה. זאב תידרך את אנשיו והכניס בהם רוח תוקפנית ובמפגש הבא שהיה ביניהם, עוד לפני תחילת המלחמה, הם הטביעו את האויב אולי לא עם תותחי 20 מ"מ אלא רק עם כעס. הם ניסו עם כל הלב, התקרבו, ריססו אותו עם 20 ק"מ והוא טבע. ש. מי יזם את המפגשים האלה?

ת. המפגשים האלה היו נוצרים. הוא היה עושה פטרול ליד סואץ ואנחנו היינו עושים פטרול מדרום לסואץ ונפגשים בלי כוונה. דאגנו תמיד להוכיח שחצי מפרץ סואץ הוא שלנו, החצי המזרחי הוא שלנו. קווים שלא נותנים לאויב לעבור אותם.

למה הדגשתי את זה? כי רוח הלחימה של זירת ים סוף עלתה פלאים בתקופה האחרונה לפני המלחמה. וזה היה לדעתי תרומה אישית של זאב אלמוג לנושא. הזכרתי כבר את התרומה של יומי ברקאי בזירת הים התיכון, בזירה הצפונית. מבחינה זאת לשניהם היה הרבה תרומה אישית ליכולת הלחימה של כוחותינו. נחזור למלחמה, ללילה הראשון, כוחותינו פועלים במרסה טאלמת, משמידים כוח שעמד לחצות את המפרץ. ממשיכים בפשיטות ונסיונות לפגוע באויב בחוף המצרי. מאלתרים אמצאי לחימה. אחד מהאלתורים היה שלקחו נט"ק, נחתת טנקים, התקינו בתוכה מרגמה 120 מ"מ והתקרבו לחוף וירו פצצות מרגמה לתוך ספינות מצריות שעמדו שם, ספינות דיגי שהיו אמורות לעבור לצד שלנו. ש. גם להם היתה השיטה הזו שסירת דיגי מסווה פעילות?

ת. לא מסווה, אלא משמשת ממש. אני זוכר שאחרי המלחמה, ביקרנו באזורים שנכבשו וטיילתי על ספינות דיגי מצריות שהיו חמושות בהרבה תחמושת להעביר לצד השני בפעילות קומנדו שתוכננה. פשוט להעביר חיילי קומנדו ואספקה.

הדבורים ממשיכים בפשיטות על המעגנים בצד השני והיוזמה יושבת כולה בידינו. כולה בתוך מפרץ סואץ. מדרום למפרץ סואץ היוזמה לחלוטין לא שלנו. עם פרוץ המלחמה מנענו שייטת ישראלי בים סוף לאילת. בוטל השייט.

ראוי להדגיש שהמיכלית סמסון היתה בדרכה מהמפרץ הפרסי לאילת ועם פרוץ המלחמה היא היתה מול פורט סודאן, שהיה אזור חסימה שהמצרים החליטו עליו חסימה על ידי צוללות. צוללת מצרית גילתה את הסמסון באמצע היום בצהריים וסמסון שלא ידעה שום דבר ולא היתה מודאגת, שטה בקורס קבוע ובמהירות קבועה והמצרים שיגרו טורפדו והחטיאו, זה היה אגב אחד הארועים שחזק בדעתי את ההערכה על רמת שייטת הצוללות, שכפי שהזכרתי כבר הערכתי אותה נמוך ואכן התברר שכך היא היתה. ש. של המצרים?

ת. כן, של המצרים. אין שייטת ישראלי בים סוף. המצרים, כפי שהזכרתי כבר, משתדלים לפעול במרחקים והציבו פריגטה ומשחתה במיצרי באב אל מאנדב, בפתח הדרומי של ים סוף, ושם ביקרו אניות שנעו צפונה למנוע שייטת לכיוון ישראל. נוסף לזה היו להם שני סטילים בערדקה. סטילים אלה יצאו ושיגרו טילים

לאזור שארם א שייך. עד היום אני לא יודע על מה הם שיגרו, אבל הטילים ששוגרו פגעו ביבשה. ייתכן שהם כיוונו לנט"קים שלנו שהיו לאורך החוף, צמוד מאוד לחוף. שום דבר לא נפגע. הטילים נפלו באיזה שהוא מקום ולא איתרנו את המקום מעולם.

חיל האוויר המצרי, לעומת זאת, תקף בטילים מתבייתים על ראדר, את הראדר בשארם א שייך והשמיד אותו וכמו כן תקף את מתקני התקשורת והפציץ את שארם א שייך מספר פעמים. נוצרה בעיה שים סוף הוא ים מצרי לחלוטין עם איום מתמיד עלינו של סטילים. מפרץ סואץ בידינו על ידי דבורים, אבל איום הסטילים מונע אפשרות לבצע נחיתה בחוף המצרי. לחיל הים היו מספר ספינות נחיתה בשארם א שייך והיה כוח יבשתי שהיה מיועד לבצע נחיתה בבטן הרכה של מצרים, קרי בחוף המצרי של מפרץ סואץ. נחיתה זו לא היתה יכולה להתבצע אם לא חוסל האיום המצרי.

נעבור עכשיו לתקופה מוקדמת יותר, למבצע שנקרא "אגרוף" לפי מיטב זכרוני, שבו יצא כוח שריון ישראלי על ידי נט"קים, נחתות טנקים, הועבר לחוף המצרי, עשה פשיטה משוריינת, נסע שם כמה עשרות קילומטר, השמיד כל מה שבדרכו וחזר ארצה. המבצע הזה היה אז מותנה בחיסול סטרים (ספינות טורפדו) מצריים שהיו בצפון המפרץ. הסירות האלה אכן חוסלו על ידי לוחמי שייטת 13. אחרי חיסולם אפשר היה לבצע את הפעולה. הפעם היה לנו הסיכון של הסטילים. האויב יודע מה הוא טווח לוחמי שייטת 13 וביסס אותם בבסיס מספיק רחוק כדי שלא יוכלו להגיע אליהם. אז הוחלט על פעולה מעבר לטווח האפשרי או הרגיל והמקובל של לוחמי שייטת 13 עם כלי שייט שלהם, והם יצאו 3 פעמים לתקוף את האויב במעגן ערדקה, שהוא מול שארם א שייך על החוף המצרי באלכסון. הגישה היתה עם סירות גומי לטווח באמת קיצוני. פעם ראשונה נכנסו לוחמים שחיינים שהגיעו במאמץ על-אנושי בזרם קשה ותנאים מאוד קשים וטיבעו סטיל אחד. בפעם השנייה נשלחו ספינות מחץ, ספינות שמתפוצצות. ספינת מחץ זאת סירה מהירה שהאיש נוהג אותה לכיוון המטרה, קופץ ממנה והיא שטה ופוגעת ומטביעה אנייה. כמו מהדורה שהטביעה את ה"פארוק" בעזה ב-1948.

ש. אמרת שזה היה מחוץ לטווח ועשו מאמץ. מה נקרא מחוץ לטווח ומה עשו כדי להתגבר על הטווח?
ת. לגבי סירות גומי זה היה בהחלט קצה הטווח שאפשר מבחינת דלק ומבחינת סיבולת אנושית. אז הם לקחו עוד סירת גומי ובה מיכלי דלק. אבל האנשים כמעט נגמרו מעצם ההפלגה אפילו. יש גבול כמה אפשר לבצע את זה. אם היה לנו טווח מסוים שהוא נקרא מעטפת פעילות של סירות גומי, הרי פעולה זו היתה מחוץ למעטפת.

ש. גם מבחינת היכולת של האנשים?

ת. היכולת של הסירות ושל האנשים והכל. לגבי אותן ספינות הנפץ, הן נסעו פעם שנייה, ואחת מהן לא תיפעלה כהלכה, השנייה התפוצצה לרציף ולא לספינה, ולא הצלחנו. אז החליטו לעשות פעולה שלישית והיא נעשתה עם תובלה לא של סירות גומי אלא של ספינות תובלה דומות לספינות הנפץ, שקראו לזה "הסנוניות". הסנוניות נכנסו למעגן בפעם השלישית אחרי שני לילות שבהם תקפו במעגן מוכן להגנה. אבל המצרים שהיו באמת מוכנים, את הסטיל היחידי שנשאר הוא לא היה קשור ברציף אלא עגן בין סלעים קצת רחוק יותר. המעגן הזה יש לו חוף עם כמה רציפים וממולו איים בינו ובין הים. מעגן שקט ויפה. הסטיל עגן ליד האיים ואז כוחותינו נכנסים ומגלים את הסטיל עומד שם. במה לפגוע בו? הם לקחו טילי נגד טנקים מדגם "לאוי", אבל זה היה נשק שלא היה מקובל עדיין בחיל הים ובקושי היו להם כמה שעות אימונים אתו לפני שהם יצאו לפעולה, הם התקרבו לסטיל וירו את הטיל הראשון ואת הטיל השני והשלישי והאחרון פגע בסטיל ופוצץ אותו. באותה הזדמנות גם "הסנונית" עלתה קצת על האלמוגים והם

קפצו למים ודחפו אותה אחורה וחזרו תחת אש של החוף המצרי שיורה עליהם וחזרו לחוף וחסלו את הסטילים המצריים, את שניהם.

ש. את הסטיל הזה ששמו באיי האלמוגים, זה היה מתוך כוונה לארוב להם?
 ת. לא. פשוט להגן עליו. זה קרה ביום שבו טובעה ה"פארוק" בהפרש של הרבה שנים, כלומר מ-1948 ל-1973, 25 שנה בדיוק, ואז חשדנו שזה אותו סטיל שב-1967 שיגר טילים על אח"י אילת וטיבע אותה. אז זה נראה שזה נכון, למרות שלאחרונה ראיתי מאמרים של המצרים שאומרים שזה לא מדויק לגמרי. אבל זה לא חשוב.

לאחר זאת, אפשר היה לבצע את הנחיתה, והכוחות היו מוכנים ומאומנים, הטנקים והלוחמים והני"טקים, אבל המלחמה נגמרה והגיעה הפסקת אש והנחיתה לא בוצעה. יצוין שהחסימה במיצרי באב אל מאנדב, המיצרים הדרומיים של ים סוף, נשארה בתוקף עוד חודשים רבים אחרי כן והוסרה רק לקראת תום המשא ומתן ולא סמוך להפסקת האש.

עוד פעולה מצרית אחת שלמעשה תפשה אותנו בלתי מוכנים בזירת ים סוף. בליל המלחמה הראשון המצרים יצאו עם ספינות טורפדו ומיקשו במוקשים ימיים את מיצרי יובל, בפתח הדרומי של מפרץ סואץ. ראינו את תנועתם אבל לא הבנו מה הם עושים. לא עיכלנו את האפשרות ולא חשבנו שיתכן שהם ממקשים. המיקוש הופיע אצלנו כאשר מיכלית דלק, הסיריס, הפעילה מוקש כזה וטבעה. מדינת ישראל השתמשה בנפט המצרי במפרץ סואץ כל הזמן והיתה תנועה קבועה של אניות לכיוון והם הוציאו נפט, דלק גלמי. לאחר המקרה של הסיריס, התגובה שלנו היתה שהיה בה משהו מן המוכן מראש. קודם כל ברור שיש שם מוקשים ואפוא שיש מוקשים מתקדמים בני אדם הגונים לא עוברים. אבל כבר לפני כן נותב נתיב בין הסלעים והאיים הקטנים שנמצאים במיצר והחוף שלנו והאניות החלו לנסוע דרך נתיב.

ש. איך ידעו שאפשר לנסוע שם?

ת. הלכו ומדדו אתהעומק וסימנו אותו והסדירו שהאניות תוכלנה לעבור.

ש. ושם ידעו שאין מוקשים?

ת. איתרו נתיב שייט לא רגיל, סימנו אותו ואניות יכלו לעבור. כתוצאה מזה יכלו הספינות להמשיך להוציא דלק ממפרץ סואץ מגמר המלחמה עוד במשך תקופה מאוד ארוכה. כי מיצרי יובל היו חסומים במוקשים.

ש. אבל אז גם המצרים לא יכלו לנסוע.

ת. גם המצרים לא. אחת הסיבות שכנראה הערכנו שהם לא יעשו את זה שהם בעצם חסמו את הים לעצמם. אניות מצריות לא נסעו במפרץ סואץ.

נגמרה המלחמה וצריך לשלוח את המוקשים. מוקשים מתקדמים מתוצרת רוסיה. מצרים הזמינה שייטת רוסית לבוא לבצע את שליית המוקשים. שייטת רוסית שהיתה מורכבת מנושאת הליקופטרים גדולה, אנייה הכי גדולה שהיתה להם ושייטת של שולות מוקשים עבדה 6 חודשים באזור ואחרי שהכריזו שהמקום נקי עלתה עוד אנייה אחת שלהם על המוקש. כך שהמחשבה המצרית למקש את הפתח, אני לא יודע על מה היא הסתמכה ומה היתה התפישה שלהם, היתה מוטעית, ובעיקר הם מיקשו כך שהם לא יכלו לסמן אפוא הם מיקשו. אם הם או הרוסים היו יודעים אפוא הם מיקשו כמו שצריך להיות כשממקשים ומסמנים שדה, לא היו נשארים מוקשים. כך מפרץ היה סגור לכולם במשך תקופה ארוכה מאוד. כבר פתחו את התעלה ועוד לא הפליגו שם. זה אחד הארועים המצריים.

בזה אני מכסה את המלחמה בנוסף לעוד קוריוז אחד שהוא חשוב מאוד כי הוא סימפטומטי. מכל הדברים שלי אני מניח שהובלט די בקלות והודגש והובלט שחיל הים היה מוכן למלחמת 1973 ב-1973 ולא למלחמת 1967. ומה שאני אומר עכשיו זה עקיצה לזרוע היבשה שלחמה את מלחמת 1967 ב-1973.

למה אני אומר את זה? ב-1967 טובעה אח"י אילת על ידי שיגור 4 טילים מסטיל מצרי שהיה בפתח. ב-1967 כבשנו את כל חצי האי סיני. המצרים לא פתוחים למשא ומתן ואז ההחלטה שנשב שם עד שיקרה משהו, עד שיתפתח משהו. אפוא יושבים? צריך לסמן היטב מה שלנו.

הארוע הראשון הוא נוראי ומראה את התפישה הלא בריאה של כוחותינו. אנחנו יצאנו להפגין את שליטתנו על מחצית תעלת סואץ. המצרים שטו בתעלת סואץ עם סירות וכלים קטנים. דיין החליט שקו הפרדה בינינו ובין המצרים עובר באמצע התעלה, לאורך. בשביל להוכיח את זה הוא הודיע לחיל הים להפעיל את חיל הים לרדת עם סירות גומי לתעלה, ועל כל סירה דגל ישראלי גדול של 2 מטר על מטר ולהפליג הלוך וחזור שידעו - עד פה אנחנו! כוחות 13 שהם היו עיקר מפעילי הסירות, נכנסו למים עם הדגלים הגדולים ואז נפתחה עליהם אש תופת שעד היום אף אחד אינו מבין איך מישהו חזר משם בחיים. כולם חזרו בחיים. הפעולה הזאת היתה לקבוע את קו הפרדה. קו הפרדה בים הולך בדרך כלל על קו של Equal Distant מ כל הנקודות של הצד השני, כלומר כעין חוצה זווית שכל נקודה ממנו קרובה במידה שווה לשני החופים האויבים. כשלוקחים קו כזה מהמוצב האחרון שלנו לכיוון פורט סעיד לחוף הים התיכון, זה קו אלכסוני שמתקדם לצפון-מזרח, כי החוף שם קצת עקום. גם את הקו הזה היה צריך לסמן. אבל עוד לפני שסימנו את הקו הזה היו סטרים (סירות טורפדו) מצריים מסיירות לאורך חופי סיני.

ש. לאיזה צד?

ת. שלנו. מפורט סעיד עד כמעט אל עריש. באחד הלילות יורט סטר כזה על ידי אח"י אילת והיא טיבעה אותו. אחר כך הוחלט שספינות שלנו יפטרלו על הקו המפריד ויוכיחו שעד שם זה ישראל. כל פעם משחתה אחרת.

באותה שבת יצאה לשם אח"י אילת והפליגה הלוך וחזור על הקו. אמרתי שבת כי זה מאוד חשוב לציין. האווירה היתה של עמדות שבת - שקט, נחמד, לא מתרגשים. מה פתאום שיירו על מישהו? הרי המלחמה נגמרה כבר ביוני ועכשיו אנחנו באוקטובר. הצי המצרי היו לו סטילים בנמל פורט סעיד וקיבל החלטה ואישור לפגוע באנייה אם היא ממשיכה לפטרל שם. אז הסטיל יצא לפתח הנמל ושיגר זוג טילים לכיוון אח"י אילת. יצחק שושן, מפקד אח"י אילת, היה על הגשר, ראה את הטילים וזיהה אותם מיד כטילים. שושן היה אחד האנשים המאוד מתקדמים בתפישה הטכנולוגית. הוא ניסה לנקוט בפעולות התחמקות, אבל אין דבר כזה במשחתת.

ש. אלה היו טילים מתבייתים?

ת. כן. שני הטילים נכנסו ונחתו באמצע האנייה. הסיפון נפתח כמו מכסה של קופסת סיגריות. אין חדר מכונות, הכל הלך. צינורות הטורפדו שהם בדרך כלל אופקיים כווננו פתאום כלפי מעלה. היו הרבה נפגעים. האנייה לא טבעה עדיין. התארגנו לנטישה. תוך כדי נטישה הופיע עוד טיל אחד ופגע בשאריות. כשהמצרים ראו שהאנייה לא טבעה אז הם ירו עוד טיל. האנייה טבעה. הפגיעה היתה כזו שכל מערכת הקשר הלכה. קצין הגנ"ק הצליח להרכיב מכמה מכשירים מכשיר קשר נייד וחיפש תדרים ועלה על תדר שלנו ודיווח שקרה משהו וזאת היתה הידיעה הראשונה שקרה משהו. זה היה הרבה זמן אחרי הפגיעה. אז התקבלה הידיעה על אח"י אילת. יצאו למבצע הצלה עם הליקופטרים וכל מה שיש והצילו מה שנשאר מהאנייה. היו הרבה מאוד נפגעים. עם טביעת האנייה היה עוד פיצוץ, או של טיל רביעי או של מחסן התחמושת, לא ברור מה. זה היה פיצוץ תת-מימי שגורם לפגיעות נוראיות באברים פנימיים. הרופאים לא הכירו את התופעה

הזאת וחבר טוב שלי הגיע פצוע בינוני עד קל לבית החולים אבל מת על שולחן הניתוחים כי מבפנים הוא היה מרוסק לגמרי. זה הסיפור של אח"י אילת.

אח"י אילת טבעה בשבת וביום ראשון צמח חרות ואני נסענו לתחקר את הניצולים בבית חולים בבאר שבע והמשכנו לתחקר והנושא העיקרי, שבגללו אני מספר את הסיפור, שגמרנו את התחקיר צמח חלה פתאום בשפעת עם חום גבוה, והלכתי אליו לדירה והוא שכב שם קודח, ודיברנו על מה צריך לעשות נגד ה"סטיקס", איזה מערכות צריך לבנות בכדי להקטין את הסיכון של הסטיקס. אני מדבר על 1967. אפרט אחר כך מה עשינו ואיך זה קרה. אבל לא זה הנושא. למה אני מזכיר את זה? כי צמח, שהוא מהנדס אלקטרוניקה, הוא האיש שיודע להביא את הפתרון בזמן הנכון, בזמן הדרוש לכוחותינו. ב-1967 דיברנו על מה צריך להיות בשייטת. התורה הזאת שפותחה, ולא רק צמח אלא צמח ועוד אחרים אחריו, היא התורה שנתנה לחיל הים לנצח ב-1973. סיפרתי את זה כי תוך כדי לחימה, צמח כבר חזר למטה, ובמפקדת חיל הים בחדרי הפיקוד היה מסך גדול שעליו מצב כוחותינו ומשם היה פיקוד על ידי מפקד החייל וצוותו ואחרי זה היה מסדרון. ביום חיל הים לא כל כך נלחם עקב הסיכון ממטוסים, ועיקר המשימה היה בלילה. אז טיילתי עם צמח במסדרון הזה ביום ודיברנו ואמרנו: שיגרנו 60 טילים עם רמה של פגיעות טובה מאוד. המצרים שיגרו 60 טילים ולא פגעו בכלום. אנחנו מעריכים שהרוסים לא יסבלו פגיעה כזאת באיכויות הנשק שלהם ולכן יספקו למצרים את הדור הבא של טילי סטיקס. הדור הבא של סטיקס ידענו שהוא בתחום ראדר אחר, מה שנקרא תחום KU ולנו אין מערכת נגדם. אז בנובמבר-ינואר 1973-74 סיכמנו מה צריך לעשות והיות וכפי שאמרתי האופייני לצמח היה שזה יהיה בזמן, לא הלכנו לתעשייה הישראלית לפתח מערכת מתאימה ואמרנו שצריך לעשות את זה מהר.

אנחנו יוצאים לאיטליה ומזמינים שם מערכת שתגלה ותשבש את הטילים שלהם.

ש. לא סמכתם על התעשייה האווירית שתעשה את זה בזמן הנדרש?

ת. היא לא יכלה לעשות את זה בזמן הנדרש כי לא היתה מסוגלת לעבוד בתחום התדרים הזה. באיטליה כבר היה. אני מספר את כל זה כי בקיץ 1974 המכשיר הראשון כבר היה בארץ בתהליך התקנה. כלומר, אם המלחמה היתה מתחדשת היה לו תגובה. הנקודה החשובה היא לימוד האויב והוצאת מסקנות ויישומן מהר וטוב. כלומר, הערכנו שהסיכון יהיה בתחום הזה תוך פחות משנה. אמנם לא המערכת הכי טובה, כי בארץ עושים את זה יותר טוב, אבל היא היתה בים והיתה מסוגלת להילחם.

נחזור קצת לנושא של נגד טילים. הטילים של המצרים היו נקראים טילי סטיקס SSN2. ידענו על קיומם משנות החמישים המאוחרות. היו הרבה ויכוחים על רמת הסיכון שלהם, אבל אח"י אילת המחישה את זה בצורה ברוטלית וצריכים עכשיו לראות כיצד מגיבים. אוספים את הידיעות אחת לאחת מכל מקור אפשרי. למשל אחת המחשבות היתה שהטיל הזה איננו יכול להתביית על ספינות קטנות, כי הוא נוצר על ידי הרוסים למטרה מאוד מסוימת. הרוסים חששו מכוחות משימה של האמריקאים שהן נושאות מטוסים עם אניות הליווי שלהם והם החליטו שהם יגיבו על זה על ידי ענן של דבורים וצרעות. דבורה זה קומר וצרעה זה אוסה ואלה גם השמות של כלי השייט שנבנו במספרים עצומים ונושאים כל אחד שניים או ארבעה טילי סטיקס. אלה יוצאים ומטבעים את האניות הגדולות. הם עצמם קטנים מאוד ולא רואים אותם כמעט וזאת המטרה. ניסינו ללמוד את הסטיקס הזה מכל מקור אפשרי. שוגרו טילי סטיקס במלחמת הודו-פקיסטן. למדנו את כל הקרבות והניתוחים הטכניים על ידי שיתוף פעולה עם גורמי מודיעין אחרים שנתנו לנו מה שיכלו לתת. ופתאום בא אירוע טראומטי במידה מסוימת. ספינת דייג קטנה ומעץ בשם "אורית", שדגה בצפון בארדוויל, שיגרו אליה שני טילים והטילים פגעו על ידה וריסקו אותה. הקפטן נהרג ושני

אנשים נשארו בחיים. לא היתה פגיעה ישירה אלא פגיעה במים על יד, אבל אם היתה פגיעה במים על יד, יש להניח שהטיל התביית לספינה בגודל של "אורית" וזה נתן זעזוע לכוחותינו.

עכשיו ברור לנו שהסטיקס מתביית על ספינות מגודל סטיל וצריכים לפתור את הבעיה, שהינה מורכבת הן מיכולתו של הטיל סטיקס, שידענו שיכולתו היא לפעול בטווח של 50 ק"מ ולהתביית, כאשר לכוחותינו יש את הטיל גבריאל שטווחו המקסימלי 20 ק"מ וגם הוא מתביית. ואז יש לנו בעיה כיצד סוגרים את טבעת הטילים. אם הוא יכול לשגר ב-50 ומטה ואני יכול לשגר ב-20 ומטה, הרי שאני צריך לסגור 30 ק"מ טבעת סביבו, כי בכלי שייט זה לכל הכיוונים הולך. ופתחו תפישות כיצד מתגברים על זה. כשאני אומר פותחו תפישות, זה שילוב הדוק ומעניין של מודיעין מה יש לאויב, מכל מקור שאפשר לקבל, הנדסה שלנו מה אפשר לעשות נגד, אמצעים נגד והשייטת שצריכה להפליג. לא עבדו כל אחד במסתרים בתחום שלו, אלא הכל עבד משולב כהלכה. אז באה ראשית התורה שנתנה את פירותיה ב-1973.

המלחמה היתה ב-1973. לקראתה היינו מוכנים. אני חוזר עכשיו הרבה אחורה. אני חוזר למפקד שייטת 3, מפקד שייטת הסטילים בשם הדר קמחי. הוא אחד האנשים המתודיים, המדויקים וכותבי התורות המעולים ביותר שראיתי. הוא, בעזרת צוותו, משולב עם מודיעין ועם הנדסה וכל מה שצריך, יושב וכותב תורת קרב לפני שיש סטיל מבצעי אחד. הספינות כבר פה בעצם אבל עוד אין להם מערכת ועוד אין להם טילים. אני מדבר על 1969. הספר הוא משהו מקסים, חכם מאוד, מאורגן למופת, מודפס יפה ושם כתוב מה צריך לעשות. מהי תורת הנטי"ל - נגד טילים, וכיצד מתגברים על הבעיה. קודם כל מתגברים על הבעיה על ידי גילוי אויב בטווח גדול. הטווח של הטיל סטיקס הוא מעבר לטווח המכס שבו סטיל אחד רואה את השני. סטיל יראה נושאת מטוסים, אבל סטיל לא יראה סטיל אחר בטווחים האלה. טווח המכ"ם הוא פונקציה של גודל המטרה, כמה היא גדולה מעל האופק. נושאת מטוסים אפשר לראות אותה ב-30-40 מייל ואז אפשר לשגר טיל ב-25 מייל (50 ק"מ בערך). סטיל לא רואה את הסטיל השני בטווחים כאלה, הרבה פחות מחצי. אז ייתכן שבעזרת אינפורמציה מגוף שלישי, איזה ספינה שהתקרבה אלי וגילתה אותי ותגיד לאן לשגר, לכן הוא יכול לשגר לפני שאני אראה אותו. אז אני צריך אמצעי שיגיד לי שהוא נמצא ועומד לשגר. מה האמצעי? שידורי המכ"ם, אני משדר אנרגיה אלקטרומגנטית שפוגעת באיזה גוף רפלקציה, היא מתזירה הד של שדור המכ"ם. ברור שהשידור הרבה יותר חזק מהחזר, לכן אני קולט את השידורים הרבה יותר רחוק מאשר הוא קולט אותי כמטרה. אני משדר פולס, הרבה אנרגיה, פוגע בדך וזה חוזר אלי. אבל לא הכל חוזר, המון הולך לכל הכיוונים. חלק קטן חוזר אלי ואני קולט אותו. לכן את קולטת אותי משדר הרבה יותר מאשר אני קולט אותך מחזירה. אז צמח פיתח, כבר ב-1966 מכשיר לקליטת שידורי מכ"ם. זה אחד הדברים שעשה צמח. המכשיר נקרא בת קול. הוא למד את ל"א בחיל הים, שזאת לוחמה אלקטרונית. הוא פיתח את המכשיר בתפישת שצריכים אותו בים עכשיו. אז הוא לא הלך לחפש פיתוחים מי יודע מה. הוא לקח מקלט שהיה ממלחמת העולם השנייה אצל בנות הברית, לקח ראדר ישן והכניס בו כמה שינויים, לקח מערכת ניתוח אותות שחיל האוויר פיתח לעצמו, חיבר את שלושתם וב-6 חודשים מהגדרת הצורך היה מכשיר מבצעי בים. בשביל לתת דוגמה אחרת, אחד המחליפים שלו, שפיתח מכשיר הרבה יותר מתקדם, הרעיון המבצעי נולד ב-1972 ואני סיפקתי את המכשיר לחיל הים ב-1981 כשכבר הייתי אזרח. כי הוא דרש מעל ומעבר ממה שאפשר היה לבצע באותו רגע וזה לקח הרבה שנים לפתח אותו. זה היה די בלתי ידוע והחזק בסוד. אחרי הפיתוח הזה, את המכשיר הבא קנינו באיטליה, והדור השלישי עשינו בארץ ואת הדור הרביעי עשינו בארץ הכי טוב בעולם.

יש לנו עכשיו אפשרות לגלות את האויב, יודעים לזהות אותו, כי שידורי המכ"ם הם אופייניים לכלי זה או אחר ויכולים לגלות אותו בטווח מספיק גדול.

ש. כשאתה קולט שידור שמישהו משדר מכ"ם אתה יודע מאיזה כלי גם?
 ת. אני יודע איזה מכ"ם זה. לא כל מכ"ם נמצא על כל אנייה, לפחות בתקופה ההיא, ואני יכול לזהות אותו. דרך אגב, באותה תקופה היינו מפעילים ברמה כזו שהוא הכיר את המכ"ם האישי. הוא היה אומר לי: לא שזה מכ"ם לוט M אלא זה מכ"ם של לטקיה. כי לכל מכ"ם יש משהו שלו והאיש עם אזניים רגישות ידע לעמוד על זה. היום כבר עושה את זה מחשב ולא צריכים מפעילים כאלה, אבל פעם האנשים היו מברזל.

אנחנו יודעים לגלות את האויב מרחוק. לפי תורת הלחימה אנחנו קוראים למטוסים שיבואו ויתקפו אותנו ויסיחו את דעתנו ואז נוכל להתקרב להטביע אותו.
 הזכרתי כבר בפעם הקודמת שביני ויתר על סיוע אווירי.

עוד דבר אחד צריכים לעשות הוא שצריכים להפעיל אמצעי לוחמה אלקטרונית שיגרמו לו לשגר את הטילים שלא יפגעו בנו, וזה גם הופעל. כך שנכנסנו למלחמה עם תורת נט"ל (נגד טילים) ברורה, מיושמת. קודם ניסינו אותה במתי"ט שדיברתי עליו, אחר כך ניסינו אותה בים וניסינו אותה בסימולציות ובעיקר מוטמעת לחלוטין אצל הלוחמים, ולא רק אצל מפקד כלי השייט אלא גם אצל הסמל והרב טוראי, כשכל אחד ידע את תפקידו, ידע לצפות והכיר את האויב, ידע מה זה טיל סטיקס וידע מה הוא צריך לעשות.
 בשביל לתמוך בדברי אספר את הדבר הבא. היה קצין ל"א של הצי האמריקאי בשם אדמירל לייק, שביקר בארץ אחרי המלחמה. אנחנו באותה תקופה היינו חברים הכי טובים של האמריקאים ודיברנו הרבה מאוד. לימים פרש האיש ויצא לפנסיה בארה"ב והיה עורך עיתון אמריקאי.
 ש. עיתון צבאי?

ת. עיתון אזרחי של תורת הל"א (לוחמה אלקטרונית). הוא כתב ותיאר איך הצי הישראלי התאמן והתאמן לענות על סיכון סטיקס ובבוא הזמן זה עבד. ובאמת זה עבד. על כותרת דף השער היתה תמונה מאוד חשובה. בזמן המלחמה שלחנו את צלם חיל הים עם הספינות. הצלם הזה, שלפני שנעשה צלם, היה רב-סמל תותחנים במשחתות, היה בחור רציני. אגב, היה קלקול קטן בתותח, אז הוא הלך לעזור להם לתקן את התותח באותה הזדמנות. הבחור הזה הצליח לתפוש בתמונה אחת באמצע הלילה את האור של הסטיקס מתקרב אלינו, שני גבראים יוצאים לכיוון האויב וצרוור של 0.5 40 מ"מ לכיוון הסטיקס. כל זה בתמונה. הוא הביא את התמונה ואמרתי: זה מסווג ואני שומר אותה. קרה שהרבה שנים אחר כך, כשכבר לא הייתי בתפקיד, נתנו את התמונה הזאת לאדמירל לייק והוא פירסם אותה בעיתון, מה שלא מפריע לי בכלל, אבל הוא שכח לכתוב שעודד עגור היה הצלם. לייק הזה נתן למעשה דוגמה לצי האמריקאי: תראו איך צי מטפל בסיכון שלו.

עלי להגיד עוד דבר אחד, שמקטין קצת את התהילה שלנו - הסיכון שלנו היה מאוד ברור ומדויק. הסיכון שלנו היה הטיל סטיקס. רק הטיל הזה סיכן אותנו. קיבלנו עליו ידיעות, בין היתר קצת מתוך רחמים, כי כולם ריחמו עלינו כשאח"י אילת טבעה.

ש. אתה מדבר על ארצות המערב?

ת. כן. למדנו את הסיכון ולמדנו "לדפוק" אותו, ולכן תורת הלחימה שפותחה ב-1973 - היתה אנטי-סטיקס, מאוד מדויקת נגד הסטיקס ועבדה והביאה לתוצאות כפי שהביאה.

לסכם את הנושא הזה, חיל הים יצא מ-1967 - כשהוא מכין את המלחמה הבאה ויצא גם מ-1973 - כשהוא מכין את המלחמה הבאה, שתודה לאל לא הגיעה עד היום הזה.

המלחמה נגמרה ואנחנו מוכנים. אמנם היא נפסקה יותר מאשר נגמרה. עוד אין שום הסכם הפרדה. 1974 עוברת ו-1975 מביא אותי לכמעט שנה חמישית בתפקיד ראש מודיעין בחיל הים. הגיע זמן לגמור. אני

חושב שראשית תפקיד של ראש המודיעין חייב להיות מיועד לקצין ים עם עבר ימי ושנית קצין המודיעין חייב לשבת הרבה זמן במדדים צה"ליים. בצה"ל להיות שנתיים בתפקיד אחד זה נחשב הרבה. במודיעין צריך לשבת 5 שנים. אחת הדוגמאות החשובות לזה היא, כשאני הגעתי למסקנה שמלחמת יום כיפור מתקרבת, ב-30 לספטמבר 1973, איש אוויר שהיו לו אותן הידיעות לא קלט את זה. למה הוא לא קלט? כי הוא היה רק חודשיים בתפקיד. שמה מחליפים תפקידים לעתים הרבה יותר קרובות ויש יותר "זמן מת" של בן אדם שעוד לא נכנס לתפקיד. אני חשבתי שהזמן הנכון הוא 5 שנים. קודמי, ראובן אשכנזי, היה בתפקיד 5 שנים. מי שהיה אחרי, אלי לוי, היה קצת פחות זמן.

אחת הנקודות הכי מוזרות היא, שכשראובן אשכנזי מסר לי את התפקיד אמר לי: התכנית שלי היתה להיות ראש מחלקת מודיעין במלחמה ואחר כך להיות נספח צבאי. אמרתי לו ב-1971: לי אין תכניות כאלה בכלל. אבל הייתי קצין מודיעין חיל הים, הייתי קצין מודיעין של חיל הים במלחמה ומשם הלכתי לנספחות צבאית. כי ביולי 1975 יצאתי להיות ראש משלחת ונספח צה"ל בטהרן. ישבתי שם רק שנתיים ולא שלוש. התירוץ שלי הוא שקיבלתי חנינה על התנהגות טובה, כי טהרן זה לא בדיוק המקום הכי נעים למשפחות ישראליות, למרות שלי היתה עבודה מאוד מעניינת. חזרתי אחרי שנתיים כי הבן שלי הגיע לגיל 16 והיה צריך לחזור.

אני רוצה לומר על אותה תקופה כמה מלים. קודם כל, זה אחרי משבר הנפט באיראן, שהיא ארץ עשירה והיא קונה הרבה ויש לה טראומה של רכבת אווירית של ישראל והיא קונה תחמושת ל-90 ימי לחימה. אין מדינה בעולם שיש לה תחמושת בכמות הזאת. חלק לא קטן מהתחמושת היא קונה בארץ.

ש. אני מקווה שהם גמרו את זה במלחמת אירן-עירק.

ת. הם לא גמרו את זה וחלק מהפצצות שסיפקנו להם הגיעו ליוגוסלביה והיו שם פצצות מרגמה עם אותיות עבריות. בכל מקרה אירן סיפקה לבוסניה פצצות מרגמה שבהחלט ייתכן שקנו אותם אצלנו. אחד הקוריוזים זה איך פעלה ממשלת ישראל של אותה תקופה.

לפני 1973, כשאירן עוד היתה ענייה, מדינת ישראל העניקה לה מלווה של 16 מיליון דולר, על מנת שהיא תוכל לקנות טילי גבריאל. חשבו שיוכלו למכור לה טילי גבריאל. את המלווה היא קיבלה וגבריאל היא לא קנתה, אבל קנתה דברים אחרים. היות והמצב השתנה, פנה אלינו שר המלחמה או סגנו, גנרל טופאנין, ואמר: אני מוכן להקדים את החזר החוב ולהעביר לכם 10 מיליון דולר עכשיו. בשמחה רבה הודענו ארצה שאנחנו עומדים להעביר 10 מיליון דולר החזר חוב של אירן. אבל את ההלוואה נתן משרד החוץ הישראלי והחזר החוב נעשה למשרד הביטחון. קיבלנו מברק מהארץ: אל תקחו את החוב. אתם לא יכולים לקחת אותו. אל תקחו את הכסף. הגענו למצב כזה שהשגריר שלנו שהיה אורי לובראני, היה צריך לנסוע ארצה ולתווך בין משרד החוץ ומשרד הביטחון וראש הממשלה.

ש. וזה עבר בסוף?

ת. בשלב מסוים כן.

ש. עם חומייני זה בכלל לא היה הולך.

ת. עם חומייני המצב הוא שאנחנו חייבים לו הרבה יותר כסף מאשר הוא חייב לנו. אני רוצה להגיד עוד דבר אחד, שהאירנים כמו פילים זוכרים הכל, ואני חושב שלא גמרנו את הבעיה הזאת עדיין ועוד פעם נידרש לשלם את הכסף הזה.

הייתי בטהרן בין 1975 ל-1977. חזרתי באוגוסט 1977. יצוין רק שבמרץ 1978 היו התפרעויות בבאזר וקראתי בעיתון שלא היו 200 הרוגים ואז אמרתי: משטר השאח נגמר. אורי לוברני, גם כן ראה את נפילת

השאח לפני כולם, אבל כולם ישבו בשקט ולא עזבו את המדינה עד סוף 1978, בחנוכה 1978 הוציאו כפליטים את כל הישראלים, כולל המחליף שלי וכל מי שהיה שם. בקיץ 1977 יצאתי לחופשת שחרור. התחלתי לעבוד במפעל אלביט, מפעל אלקטרוניקה שייצר לא מעט עבור חיל הים. המשכתי לטפל בנושאים ימיים גם אחרי היותי בחיל הים.